

ФОРМУВАННЯ В СТУДЕНТІВ ЕЛЕМЕНТАРНОЇ КОМПОЗИТОРСЬКОЇ ТВОРЧОСТІ У КЛАСІ МУЗИЧНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

THE FORMATION OF STUDENTS' ELEMENTARY COMPOSITIONAL CREATIVITY IN THE CLASS OF MUSICAL-INSTRUMENTAL TRAINING

Статтю присвячено актуальній проблемі впровадження елементів композиторської творчості в практику музично-інструментального навчання студентів, дослідження впливу композиторської діяльності на творчість в галузі інтерпретації музики, можливість стимулювання майбутніх учителів музичного мистецтва до творчої діяльності на основі професійної мотивації, окреслення оптимальних умов взаємодії репродуктивної і продуктивної музичної діяльності. Схарактеризовано специфіку використання студентами елементарної композиторської творчості у класі музично-інструментальної підготовки. Здійснено методичне визначення ієрархічних стадій залучення студентів до різних видів композиторської творчості. Наведено як приклад педагогічно найдосконаліших: стадія творчого наслідування, стадія зумовленості творчості, стадія вільної творчості. Показано практичне застосування запропонованих методів і прийомів, які суттєво залежать від індивідуальних здібностей студентів, оскільки творча обдарованість яких має суттєві розбіжності. Тому важливо було визначити можливість індивідуального використання методики, зберігаючи при цьому її стабільні координати. Зроблено висновки щодо формування в студентів елементарної композиторської творчості у класі музично-інструментальної підготовки. Воно полягає в зорієнтованості навчання переважно на опануванні техніки володіння інструментом, та опосередкованому художньо-творчому розвитку музиканта, що дає непередбачувані результати, натомість цілеспрямованого формування узагальнених прийомів роботи з музичними творами, побудованих на основі логіки інтерпретаційних процесів, та забезпечення художньо та дидактичними знаннями необхідними й достатніми для продуктивної, самостійної та елементарної композиторської творчості у класі музично-інструментальної підготовки.

Ключові слова: елементарна композиторська творчість, музично-інструментальна підготовка, студенти.

The article is devoted to the actual problem of introducing elements of composer creativity into the practice of music-instrumental education of students, the study of the impact of composer activity on creativity in the field of music interpretation, the possibility of stimulating future music teachers to creative activity based on professional motivation, outlining the optimal conditions for the interaction of reproductive and productive musical activity. The specifics of students' use of elementary compositional creativity in the class of musical and instrumental training are characterized. A methodical definition of the hierarchical stages of students' involvement in various types of compositional creativity was carried out. It is given as an example of the most pedagogically perfect: the stage of creative imitation, the stage of conditioned creativity, the stage of free creativity. The practical application of the proposed methods and techniques is shown, which significantly depend on the individual abilities of students, since their creative talents have significant differences. Therefore, it was important to determine the possibility of individual use of the technique, while maintaining its stable coordinates. Conclusions were made regarding the formation of students' elementary compositional creativity in the class of musical instrumental training. It consists in the orientation of education mainly on mastering the technique of mastering the instrument, and the mediated artistic and creative development of the musician, which gives unpredictable results, instead of the purposeful formation of generalized methods of working with musical works, built on the basis of the logic of interpretation processes, and the provision of artistic and didactic knowledge necessary and sufficient for productive, independent and elementary compositional creativity in the class of musical and instrumental training.

Key words: elementary compositional work, musical and instrumental training, students.

УДК 37.013(075.8)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/50.1.18>

Кикіньова Л.М.,
викладач фортепіано
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради
Зиско В.В.,
викладач фортепіано
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради
Шумська В.С.,
викладач фортепіано
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Інтенсифікація розвитку суспільства, можливості в отриманні та обміні інформацією вимагає концептуальних змін у всій системі навчання в тому числі у музично-інструментальній підготовці. Йдеться про можливість отримання найвищого результату за найменший проміжок часу, закладення підвалин подальшого самовдосконалення та професійного розвитку особистості. Аналіз сучасних досліджень з музично-інструментальної підготовки показує, що переважна більшість досліджень зосереджена на вивченні окремих аспектів музично-інструментальної підготовки, залишаючи по за увагою

музично-інструментальну підготовку у своїй цілісності. На нашу думку, творчий розвиток особистості, у тому числі й у мистецтві, можливий лише за умови оволодіння базовими знаннями, фаховими вміннями й навичками, що створює об'єктивні умови подальшого розвитку та самовдосконалення, розкриття повною мірою творчого потенціалу особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У теорії і практиці музичного виховання проблема творчого розвитку є однією з провідних в педагогічній науці. Творча активність трактується переважно як основа методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва (А. Болгарський, Л. Арчажнікова, О. Ростовський, В. Яконюк,

В. Орлов та ін.), як засіб формування пізнавальної самостійності в процесі вивчення історико-теоретичних дисциплін (Г. Побережна, О. Воронін, С. Олійник та ін.), як умова формування художньо-виконавських здібностей (О. Приходько, А. Ковальов та ін.). Шляхом аналізу музикознавчих праць з проблеми формування в студентів елементарної композиторської творчості у класі музично-інструментальної підготовки ряд вчених торкалися питань щодо вивчення творчо-виховного потенціалу композиторської діяльності студентів (Г. Голик, Е. Брилін [1]). Досвід провідних педагогів-музикантів (Н. Плешкова, І. Немикіна та ін.) торкалися питань формування творчої самостійності майбутніх учителів музичного мистецтва в музично-інструментальних класах.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас, принципові засади та цілий ряд важливих характеристик саме методичного забезпечення творчої спрямованості підготовки студентів в інструментальних класах не набули висвітлення в науковій літературі. У цьому контексті актуалізується проблема формування впровадження елементів композиторської творчості в практику музично-інструментального навчання студентів. Зокрема, зовсім мало, здебільшого опосередковано, досліджувалося вплив композиторської діяльності на творчість в галузі інтерпретації музики. Тому все ще не розкрито багато важливих питань музично-інструментальної підготовки, а саме: як розвивати можливість стимулювання майбутніх учителів музичного мистецтва до творчої діяльності на основі професійної мотивації, як окреслити оптимальні умови взаємодії репродуктивної і продуктивної музичної діяльності.

Формування цілей статті і постановка завдання. Мета статті полягає у розкритті змістового наповнення елементарної композиторської творчості у класі музично-інструментальної підготовки, визначенні і обґрунтуванні особливості розробленої методичної моделі і її ієрархічної побудови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Творча діяльність в межах педагогічної освіти має включати не лише інтерпретаційні її форми, але і композиторські. Діяльність вчителя музичного мистецтва потребує від нього умінь керувати продуктивною музичною творчістю школярів, вимоги до якої в елементарних формах (створити поспівку, зімпровізувати другий голос, придумати мелодію) відтворено в шкільних навчальних програмах. Парадокс, але в навчальних програмах з музично-педагогічної освіти питання залучення студентів до композиторської творчості дуже мало фігурують.

Формуючи в студентів різні види композиторської творчості у нашому дослідженні педагогічно

найдосконалішими було визнано такі, як стадія творчого наслідування, стадія зумовленої творчості, стадія вільної творчості, кожна з яких містить комплекс методів і прийомів навчання у певних різновидах музичної діяльності, характеризуючи жанри, в яких переважно виявляється творча активність студентів.

Перша стадія активізації творчої діяльності студентів. *Творче наслідування.*

Структуру музичної діяльності студентів на цій стадії визначають такі її різновиди, які містять творчі підходи, але вони мають обмежений, відносний характер. Тобто творчість студентів має місце, але вона відбувається як процес відтворення, виконання дії за зразком, наслідуванням.

Вид діяльності, необхідний у практичній роботі вчителя музичного мистецтва – *підбирання за слухом*. Оволодіння ним-важливий компонент інструментальної підготовки студентів. Результативність цього процесу, залежить від ступеня творчої активності студентів. Необхідними умовами, що її забезпечують в процесі інструментальної підготовки, визначено такі, як поетапність засвоєння дій по підбиранню за слухом, багаторазового повторення дій із їх творчим застосуванням, взаємодія усвідомлених і автоматичних способів підбирання.

Важливого значення на стадії творчого наслідування набуває оволодіння уміньми *адаптування і перекладення музичних творів*. Адаптування передбачає пристосування складного для виконання твору до власних можливостей виконавця. Перекладення застосовують при виконанні на фортепіано вокальної, оперної, балетної, симфонічної музики. Необхідність адаптування чи перекладення, так як і підбирання за слухом, викликане професійними потребами. Тож уміння якісного перекладення музичних творів суттєво збагатить підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва до художньо-виховної роботи зі школярами.

Проблеми музичної адаптації і практичні рекомендації до її здійснення докладно розглянуті в роботах вітчизняних науковців М. Давидова [3], Г. Падалка [4] та ін. Беручи до уваги провідні положення їх робіт, ми розробили основні вимоги до адаптування музичних творів в класі музичного інструменту, трактуючи цей вид діяльності як творче наслідування. Навчальний зміст музично-творчої діяльності по адаптуванню і перекладенню музичних творів в контексті розроблюваної методики передбачає: досконале вивчення композиторського оригіналу(твору, що підлягає адаптації чи перекладанню) з метою збереження (наслідування) основних його характеристик, чітке усвідомлення мети адаптації чи перекладення (виконавсько-педагогічне ціле покладання), створення власного варіанту фактурного викладу музичного твору [3].

Послідовність дій зумовлено завданнями творчого наслідування як засобу активізації творчої діяльності студентів і включає: *грунтовне осягнення музичного твору в процесі багаторазового прослуховування* (засвоєння зразка шляхом запам'ятовування); *здійснення аналізу музичного твору* (раціональне усвідомлення художнього змісту твору і особливостей його формотворення); *виокремлення найяскравіших художніх деталей твору* (активізація емоційно-естетичного ставлення до музики); *мисленнєве уявлення різних варіантів викладу музичного твору* (активізація музичної уяви); *нотний запис вибраного варіанту викладу музичного твору, його виконавська і педагогічна шліфовка* (втілення творчого задуму в матеріальну форму); *порівняння з композиторським оригіналом і внесення відповідних коректив* (зіставлення результату творчості з уявленням про досконале, прекрасне з наступною художньою корекцією); *цілісна остаточна оцінка і виконавське представлення кінцевого результату творчої діяльності* (досягнення естетичного задоволення від результатів творчої діяльності).

Найвищого рівня, свого роду кульмінаційного звучання, набуває діяльність творчого наслідування в процесі *створення студентами музики в стилі певного композитора*. Наслідування відтворення музики різних стилів сприяє глибокому, на рівні діяльності, засвоєнню. Студент, що не лише умозорово, а і практично, в процесі набуття досвіду опановує творчість певного композитора, отримує широкі можливості для діяльності проникнення до її специфіки.

Друга стадія активізації творчої діяльності студентів. *Зумовлена творчість*.

Активність творчої діяльності студентів на стадії «Зумовлена творчість» підвищується, порівняно із першою. Студенти, не лише наслідують, а й створюють власні музичні зразки (в межах заданих ззовні параметрів, якими можуть виступати жанрові ознаки, способи формотворення).

Один з дійових засобів оволодіння композиторською творчістю-створення *варіацій*. У студентів при варіативній розробці музики творче мислення набуває рис самостійності. Таким чином заданість параметрів для варіювання об'єктивно спрямовує творчу думку в річище усталених музичних закономірностей. Завдання, яке ґрунтується на попередніх навчальних досягненнях, містить найбільший потенціал розкриття творчої наснаги студентів-це створення варіацій на задану музичну тему [5]. Варіативні завдання, які можна використовувати у процесі навчання в інструментальному класі: варіативна зміна мелодії з акомпанементом, завершення незакінчених варіацій, жанрове варіювання, створення варіацій на задану тему.

На другій стадії «Зумовленої творчості» виступає такий тип завдання, як *створення педагогічно-інструктивних п'єс*, який може стати дійовим стимулом заохочення студентів до композиторської діяльності. Майбутній учитель музичного мистецтва чітко уявляє собі мету творчої діяльності, бачить можливість практичного застосування і це активізує його композиторське натхнення. Змістом композиції можуть бути етюди на різні види техніки, поліфонічні вправи, легкі п'єси дидактичного спрямування.

Дієвий засіб досягнення творчої активності студентів на стадії «Зумовлена творчість-створення програмної музики». Для творчості студентів лишається широкий простір, вони можуть створювати музику на певну тему.

Третя стадія активізації творчої діяльності студентів. *Вільна творчість*.

Це вищий ступінь формування в студентів елементів композиторської творчості. Створення музики за вільним вибором, а також музична імпровізація на вільні теми стають основними її різновидами на цій стадії. Творчі дії студентів і методичне керівництво характеризуються відсутністю будь-яких обмежень творчого процесу, максимальним спонуканням майбутніх учителів музичного мистецтва до творчого самовираження. Поетапне засвоєння дій і перенесення їх до власної творчості на стадії «Вільна творчість» поступається місцем опосередкованому відтворенню вже засвоєному у невимушеному процесі виявлених власних задумів і творчих намірів. Таким чином вираження творчої особистості студентів знаходить нове використання у своєрідних знахідках, набуте у попередніх стадіях «переплавляється» у композиторській діяльності.

Завдання викладача полягає в тому, щоб максимально активізувати фантазію студента, знайти способи так «підштовхнути» її, аби зовнішні і внутрішні стимули взаємодіяли між собою, утворюючи єдине ціле.

Висновки. У висновках доцільно зазначити, що сутність формування в студентів елементарної композиторської творчості у класі музично-інструментальної підготовки, маючи самоцінність для активізації творчої навчальної діяльності студентів, справляє позитивний вплив на творчу активність майбутніх учителів музичного мистецтва і в галузі інтерпретації музики, на виявлення самостійних підходів студентів до творчого осягнення і виконання музики. Запропонована методична модель виступає не як додатковий компонент їх фахової підготовки, а як необхідна, органічна його складова, що сприяє здійсненню цільових завдань професійного становлення майбутніх учителів музичного мистецтва в сучасних умовах розвитку шкільної мистецької освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Брилін Е. Б. Формування навичок композиторської творчості у студентів музично-педагогічних факультетів : автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / Київ : КНУКіМ, 2002. 19 с.
2. Давидов М. А. Теоретичні основи перекладання інструментальних творів для фортепіано. Київ, 1977. 120 с.
3. Методика активізації творчої діяльності майбутніх учителів музики у процесі музично-інструментальної підготовки : навч.-метод. посіб. / М. А. Душний. Дрогобич, 2008. 120 с.
4. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ : Освіта України, 2008. 274 с.
5. Шульгіна В. Д. Українська музична педагогіка. Київ : ДАКККіМ, 2008. 240 с.